

The Principle of Child-Appropriateness in Determining the Text to be Selected for Use in Turkish Textbooks

Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi*

Suna CANLI**

ABSTRACT: It was often recommended to observe "child-appropriateness" as a basic principle while determining the nature of the texts to be used in Turkish textbooks. However, it could be stated that the scope of the "child-appropriateness" principle is not described in concrete terms in the literature. The concept of "child-appropriateness" indicates responding to the learning needs of the child, depending on age and level, in an appropriate way through quality stimuli. This study was carried out to determine the basic concepts on which the principle of "child-appropriateness" is based upon, as well as determining the principles to be observed in the selection of texts for Turkish textbooks. In this respect, the principle of "child-appropriateness" was systematized through three variables namely, "textuality criteria", "teaching-learning principles" and "children's reality". As a result of this study, it was suggested that the main features of texts to be selected for use in Turkish textbooks could be determined through the systematization mentioned above by taking the developmental characteristics of students into consideration starting from the first grade up to the eighth grade, under the guidance of "the textuality criteria" and "the teaching-learning principles".

Keywords: Turkish textbooks, child-appropriateness, textuality criteria, principles of learning and teaching, children's reality.

ÖZ: Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliği belirlenirken "çocuğa görelik" ilkesinin gözetilmesinin sıklıkla önerildiği görülmektedir. Buna karşılık Türkçe ders kitaplarına metin seçimine ilişkin alanyazında çocuğa görelik ilkesinin kapsamının somut biçimde betimlenmediği gözlenmiştir. Çocuğa görelik kavramı, yaş düzeyine bağlı olarak çocuğun öğrenme gereksinmelerinin uygun ve nitelikli uyarımlarla yanıtlanmasını işaret eder. Bu çalışma, Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde "çocuğa görelik" ilkesinin dayandığı temel kavramları ve bu kavramların odağında metinlerde aranacak ilkeleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda çocuğa görelik ilkesi, "metinsellik ölçütleri", "öğrenme-öğretme ilkeleri" ve "çocuk gerçekliği" olmak üzere üç değişken üzerinden dizgeleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, sözü edilen dizge ile birinci sınıftan sekizinci sınıfa değin öğrencilerin gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak, metinsellik ölçütleri ve öğrenme-öğretme ilkeleri kılavuzluğunda Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin temel özelliklerinin belirlenebileceği önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Türkçe ders kitapları, çocuğa görelik, metinsellik ölçütleri, öğrenme-öğretme ilkeleri, çocuk gerçekliği.

* Bu çalışma, Prof. Dr. Sedat Sever danışmanlığında oluşturulan "Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Niteliği Üzerine Bir Araştırma" başlıklı doktora tez çalışmasının kaynaklık ettiği bir makaledir.

** Arş. Gör. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, canli.suna@gmail.com

Giriş

Eleştirel düşünme becerisini edinmiş çağdaş ve demokratik bireyler yetiştirilmesi için anadili öğretimi sürecinde; eğitim–öğretim ortamlarının ve araçlarının özenle kurgulanması, betimlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir.

Eğitim–öğretim sürecindeki en önemli değişkenlerden biri ders kitaplarıdır. İşeri (2007: 62), ders kitaplarının öğretim programının amaçlarına ulaşılabilmesi için öğrencilerin ve öğretmenlerin temel başvuru kaynağı olduğunu, bu nedenle ders kitaplarının öğretimin niteliğini doğrudan etkilediğini belirtmektedir. Ders kitabı, tüm çağdaş araç-gereçlere karşın öğretmenin vazgeçemediği bir öğretim aracıdır. Bu aracın öğrenme–öğretme ortamına katkıda bulunabilmesi için birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Özbay (2003), 108 Türkçe öğretmeniyle görüşerek gerçekleştirdiği çalışmada Türkçe öğretmenlerinin çok büyük bir kısmının ders kitabı dışında diğer yazılı veya görsel kaynak ve araç-gereçleri kullanmadıklarını belirlemiştir. Topçuoğlu Ünal ve Yeğen (2013), araştırmalarında öğretmenlerin %93 oranında öğretmen kılavuz kitabını ve %92 oranında ders kitabını kullandıkları; Adıgüzel (2010) de öğretmenlerin ilköğretim okullarında ilk üçte; sırasıyla en çok ders kitaplarından, kılavuz kitaplardan ve yardımcı ders kitaplarından yararlanmayı yeğledikleri bulgularına ulaşmışlardır.

Ders kitaplarını değerlendirmeyi amaçlayan araştırmacılar, bir yandan ders kitaplarıyla ilgili ayrı noktalara odaklanarak diğer yandan ders kitabını bir bütün olarak inceleyen çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaların bir kesimi lisansüstü tezler; bir kesimi de makaleler olarak alanyazında yer almaktadır (Ülper, 2010: 251). Ders kitapları, araştırmacılara, üzerinde birçok değişken bağlamında çalışma olanağı sunmasıyla da bilimsel araştırmalarda sıklıkla yeğlenen eğitim–öğretim araç gereçlerinin başında gelmektedir. Bu araştırmalarda kitapların görsel öğelerine, tasarım özelliklerine odaklanan çalışmalar olduğu gibi doğrudan metinlere ve bu metinlere dönük oluşturulan soru ve etkinliklere odaklanan araştırmalar da bulunmaktadır (bk.: Aslan, 2006, 2007a; Akyol, 2008; Aşıcı, 1997; Coşkun & Taş, 2008; Çeçen, 2009; Çeçen & Çiftçi, 2007; Çiftçi, Çeçen & Melanlıoğlu, 2007; Demirel, 1998; Ş. Dilidüzgün, 2009, 2010; Eren, 1994; İşeri, 2002, 2007, 2008; Kaya, 2007; Keklik, 2009; Kolaç, 2009; Özbay, 2002, 2010; Pehlivan, 2003a, 2003b; Polat, 1991; Solak & Yaylı, 2009; Şen, 2008; Ülper, 2010; Ülper & Yalınkılıç, 2010; Ülper & Karagül 2010; Yağmur, 2009a, 2009b; Zorbaz, 2007). Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliğini belirleme sorununa bir çözüm aranmaktadır.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Sorunu

Türkçe eğitiminin temel amacı Sever'e göre (2008a) “anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, okuma kültürü edinmiş, düşünen duyarlı bireyler yetiştirmek” olmalıdır. Bu bireylerin yetiştirilmesinde temel araç, “ders kitapları”; dolayısıyla da kitaplarda yer alan “metinler” olacaktır. “Kişiliğin gelişmesi için duygu, düşünce, değer yargısı gibi soyut alanların işlendiği metinlere, becerilerin geliştirilmesi için ise

üzerinde uygulama yapılacak araçgereçlere gereksinim duyulmaktadır. Bu noktada, metinler öğretimi somutlaştırmak için iyi bir araç olmaktadır (AŞICI, 1997: 72-73).

Dil öğretiminde kullanılacak araç söz konusu olduğunda ilk akla gelen kavram “metin”dir. Sever (2006: 18–22), Türkçe öğretiminin sorunlarını betimlerken Türkçe öğretiminin bir bilgi dersi gibi algılanarak; öğretimde, metinden kopuk, kuramsal ve soyut dil alıştırmalarının gerçekleştirilmesi ve Türkçe öğretiminde genellikle öğretici metinlere yer verilerek dersin duyarlık kazandırma boyutuna yeterince yer verilmemesi gibi odağında “metin” olan iki önemli soruna dikkat çekmiştir. Çözüm önerisi olarak Türkçe öğretiminde, öğrencilere dil bilinci ve duyarlığı kazandırmanın temel koşullarından birinin, öğrencileri düzeylerine uygun, sanatçı duyarlığı ile hazırlanmış, değişik türdeki nitelikli yazınsal ve öğretici metinlerle buluşturmak olduğunu dile getirmiştir.

2005 programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarını öğretmen görüşleri bağlamında değerlendiren (Akar ve Batur, 2007; Epçaçan ve Okçu, 2009; Demir ve Girmen, 2010) araştırmalarda da sonuçlar benzerlik göstermektedir. Epçaçan ve Okçu'nun (2009: 246) çalışmalarında araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı, ders kitaplarını programla uyumluluğu ve bir ders kitabının taşıması gereken özellikler bakımından “yetersiz” olarak nitelendirmişlerdir. Demir ve Girmen'in (2010) gerçekleştirdiği çalışmaya katılan öğretmenler (1-5. sınıflar) de Türkçe ders kitaplarında soyut kavramların ve terimlerin çok olduğunu, metinlerin öğreticilik yönünün fazla olduğunu düşünmektedirler. Bu sonuca karşın öğretmenlerin tek kaynak olarak yine de Türkçe ders kitaplarını kullanmayı sürdürdükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin Türkçe ders kitabında yer alan metinleri sırayla işledikleri; gerek metin seçiminde, gerekse etkinlik seçiminde kitaplara bağlı kaldıkları ve seçici davranmadıkları da belirtilmiştir. Oysa öğrencilerin gelişim düzeyleri, ilgileri metin seçiminde ve etkinlik seçiminde önemli etmenlerdir. Gün'ün (2012: 14) öğretmen görüşlerine dayalı 6-8. sınıflar Türkçe dersi okuma metinleriyle ilgi yaptığı çalışmada da öğretmenlerin % 80'i, Türkçe ders kitabındaki metinlerin öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırma konusunda yeterli görmemektedir.

2005 öğretim programı öncesinde kullanılan öğretim programı ve ders kitaplarına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalara (Baş, 2003; Taşığüzel, 2004) bakıldığında da benzer sorunların bulgulandığı görülmektedir. Baş (2003), çalışmasında biri Millî Eğitim Bakanlığı biri de özel bir yayınevinde hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri incelemiş; kitaplardaki metinlerin türsel dağılımındaki dengesizliği belirtmiştir. Taşığüzel (2004) metinlerin tutarlılık düzeyini gözlemlenebilir kılmak amacıyla yaptığı çalışmasında, MEB tarafından İlköğretim (6, 7 ve 8.sınıf) öğrencileri için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının, öğrencinin kavramsal gelişimini destekleyen, bilinçli bir edim içinde olmadığını ve bu durumun açık bir kanıtı olarak ders kitaplarındaki metinlerin kavramsal açıdan bir gelişme/ büyüme göstermediği sonucuna ulaşmıştır.

Kolaç (2009), 2007 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanarak okullara dağıtılan ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinleri tür açısından değerlendirdiği çalışmasında, kitaplara seçilen öyküleyici metinlerden büyük bir

çoğunluğun düzenlendiğini, bir kısmının kitap için yazıldığını, özgün metne yer verilmediğini, bu metinlerde sıkça bilgi vermenin öncelikli olduğunu, bilgilendirici metinlerin ise çoğunlukla tanım yapmaya ve yapılan tanımları açıklamaya yönelik olduğunu bulgulamıştır. Solak ve Yaylı (2009: 450-451) da türler açısından inceledikleri 6-8. sınıflar için oluşturulan Türkçe ders kitaplarına ilişkin çalışmalarında; kitapların hazırlanmasında gerekli özenin gösterilmediğini, türlerin dengeli dağıtılmadığını, önemli türlere kitaplarda yer verilmediğini, öğrenci seviyesinin göz ardı edildiğini, gerçek hayatın kitaplara yansıtılmadığını, metinlerin çok uzun olduğunu ve metinler arası okumaya olanak tanımadığını belirtmiştir.

Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde; “türsel özellikleri yansıtan metinlerin seçimi” kadar onların “metin türü farkındalığı” oluşturacak biçimde ders kitaplarında ele alınması da önemlidir. Türkçe ders kitaplarında yeterli sayıda metin türüne yer verilmemesinden kaynaklı dilsel/dilbilgisel yapıların işlevlerinin sezdirilebileceği ortamların yeterince oluşturulamaması (Ş. Dilidüzgün, 2011); metin türlerinin belirlenmesinde ve sunulmasında içeriksel ve biçimsel açıdan tutarsızlıkların olması (Sinan & Demir, 2001; Ş. Dilidüzgün, 2011; Onan ve Tokdemir, 2012) ve metinlerin daha çok öğüt vermeyi amaçlayan (Hayran, 2011: 207) bir içerikte olması; bazı kitaplarda programda yer almayan didaktik metin, düşünce yazısı, bildirme yazısı gibi ana türlere ve manzum hikâye gibi iki türün de özelliklerini taşıyan türlerin yer alması (Özbay & Çeçen, 2012); ders kitaplarının öğrencilerin bilişsel gelişimleriyle koşut bir biçimde yapılandırılmaması ve bir metinsellik ölçütü olarak bazı metinlerin bilgilendiricilik yönünün tamamen göz ardı edilmesi (Onan & Arısoy, 2013: 90) gibi sorunlar görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türsel özellikleri bağlamında incelendiği bu çalışmalar gözden geçirildiğinde; genellikle ders kitaplarına metin seçiminin alanyazının bulgularına dayanarak yapılmasına ilişkin önerilerin sunulduğu görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, Türkçe ders kitaplarına ilişkin gerçekleştirilen araştırmaların odaklandığı konuların başında “Türkçe ders kitaplarına metin seçimi, kitaplardaki metinlerin niteliğinin çeşitli değişkenler bağlamında ele alınıp değerlendirilmesi ve metinlerin çocuğun dilsel becerilerine olası etkileri” gibi konular gelmektedir. Yazıcı Okuyan (2009), Burdur ili merkez ilköğretim okulları 5. ve 6. sınıflarında, Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin okuma saatlerinde kullandıkları çocuk edebiyatı ürünlerini seçme ölçütlerine ilişkin görüşlerin belirlendiği çalışmada, öğretmenlerin okuma saatlerinde kullandıkları kitap seçiminde, özellikle kitapların içyapı ve eğitsel özelliklerine daha çok önem verdiklerini bulgulamıştır. S. Dilidüzgün, (2012: 4) Türkçe derslerinde, eğitim-öğretim dizgesi içinde çocuğa yazınsal beğenin kazandırılmasında neler yapılması gerektiğine ilişkin belirlemelerde bulunduğu çalışmada; okur yetiştirme sürecinde edebiyat öğretiminin “bilgi” ve “eylem” olmak üzere iki yönlü bir süreç olduğunu vurgular. Araştırmacı, dil ve edebiyat öğretimine ilişkin sorunların çözümü sürecinde; kullanılan metinlerin genellikle yaşamdan kopuk ve yalnızca ders ve öğrenme sürecinin zorunlu birer parçası olarak algılandığını; okul türü öğrenmede dikkat edilmesi gereken ilkelerin başında hedef kitleye uygun metin

seçmenin gerekliliğini ve bu doğrultuda da çocuk ve gençlerin özelliklerinin, ilgi alanlarının, gelişim eğilimlerinin dikkate alınmasının gerekliliğini belirtir.

S. Dilidüzgün (2012: 4), “hedef kitleye uygun metinlere ilişkin özelliklere de değinmiştir:

- “(...) Örneğin, çocukların canları çabuk sıkılır ve dikkatleri çabuk dağılır. Bu nedenle seçeceğimiz metinler öncelikle çocuğa göre ve çocuk gerçekliği gözetilerek oluşturulmuş metinler olmalıdır.

- (...) Çocukların okuduklarıyla çok çabuk özdeşleşmesi, kendini kitaptaki bir kişinin yerine koyması bilinen bir gerçektir (Graf, 2006: 52; aktaran, S. Dilidüzgün, (2012: 4). Çocuğun özdeşleşme rahatlığı edebiyat öğretimi açısından hem olumlu hem de olumsuz yönler içerir. Olumlu çünkü okuma süreci böylece hızlanıp akıcı ve keyifli bir hale geliyor. Olumsuz çünkü bu yolla kitabın düşünsel boyutu hiç alımlanmayabilir. (...) Ancak bu sorun elbette çocuğun değil daha çok öğretmenlerin, eğitimcilerin veya bizlerin sorunu. Doğru ve bilimsel bir edebiyat öğretimi anlayışıyla bu sorunların üstesinden gelinir.

- (...) Çocuklar daha çok eğlenceli ve gerilim içeren kurguları (Graf, 2006: 53; aktaran, S. Dilidüzgün, 2012:4) severek okuyor. Eğitim ortamlarında da bu özellikten yararlanıp çocuğun okuma becerisini uyararak için gerilim düzeyi uygun eğlenceli, komik öğeler içeren kitaplardan yararlanmalıyız.

Bütün bu özelliklerin bütünüyle çağdaş çocuk edebiyatının içinde var olduğunu belirten S. Dilidüzgün (2012: 4), bu türden yapıtlar ile çocuğun kendi dünyasına koşut bir dünya bulacağını öte yandan okuma alanının gizemi ve çekiciliğiyle de karşılaşmış olacağını belirtir. Bu nedenle de okuma eğitimi sürecinde, çocuk edebiyatının seçkin ürünlerinden kesinlikle yararlanılması gerektiğini vurgular. “Çocuğa görelik” ilkesi, eğitimde esas alınan temel eğitim ve öğretim ilkelerinden biridir. Bu ilke çocuk bakışını, çocuk algısını ve çocuğun dünyasını dikkate almayı zorunlu kılar.

Çer (2014) okulöncesi döneme (0-6 yaş) seslenen edebiyat yapıtlarında “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelik” kavramlarına ilişkin ilkelerin belirlenmesine dönük gerçekleştirdiği çalışmasında; “çocuk gerçekliği” kavramını “çocuğa görelik” ilkesinin önkoşulu olarak belirlemiştir. Ardından “çocuk gerçekliği” kavramını da “çocuğun doğası”, “bakış açısı”, “dil ve anlam evreni”, “ilgi ve gereksinimleri” değişkenleri bağlamında betimlemiştir. Bu çalışmada da “çocuk gerçekliği” kavramı, metinlerin çocuğa görelik ilkesine uygunluğunda aranan ön koşullarından biri olarak benimsenmiştir. Türkçe ders kitapları da bu bağlamda çocuğa göre olmalıdır. “Ders kitapları çocukların hem bilgi hem de duyarlık edinme gereksinimlerini karşıladığı sürece; çocuklara göre olacaktır” (Karababa 2007: 77). Birçok araştırmacı da ders kitaplarındaki metinlerin çocuğa görelik ilkesine uygun olup olmadığını sınamak, değerlendirmek istemiştir.

Parlak yıldız (1999), 2005 programı öncesinde 1948-1968 programlarına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarına ilişkin gerçekleştirdiği çalışmasında dönemin ders kitaplarına ilişkin şu belirlemelerde bulunmuştur:

- “Çocuk edebiyatı metinleri önce sözlü edebiyatın içinden gelmiş, sonra büyükler için yazılanlar arasından seçmeler yapılmıştır.

- İncelenen kitaplarda olaya dayalı türlerin kişilik modelleri, milli, ahlaki ve evrensel değerleri, çocuğun kişiliğinin oluşmasında önemli bir faktördür. Dördüncü ve beşinci sınıflarda olaya dayalı

türlerin içinde yer alan 'hikâye-roman, fabl veya masal, hatıra ve gezi yazısıyla' çocuğa gerek bilişsel alanda, gerekse duyuşsal alanda değerlerin kazandırılması yoluna gidilmiştir.

•Kitapların genelinde milli, ahlaki değerler yeterince işlenmesine rağmen, kişilik modelleri ile evrensel değerler azınlıkta kalmıştır.

2005 Türkçe öğretimi programı öncesinde hazırlanan Türkçe ders kitaplarına ilişkin bir başka çalışma da Yapıcı (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapıcı (2004), çalışmasında; bulgularını öğretmen adayı olan üniversite öğrencilerinin inceleme raporlarından yola çıkarak oluşturmuştur. Buna göre incelenen ders kitaplarının, bilişsel ve duyuşsal düzeye uygunluk açısından önemli eksiklikler taşıdığı belirtilmektedir. Çalışmanın bulgularına değinmek gerekirse (Yapıcı, 2004: 128-130);

•“Bilimsel bilgilerin ifade ediliş biçiminin, çocuğun bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygun olmadığı izlenimini yarattığı görülmektedir.

•Metinler; soyut ve teknik ifadelerle doludur.

•Günlük yaşamdan örneklerle desteklenmediği de ayrıca söylenebilir. Bunun sebebi olarak; ders kitapları içeriklerinin seçiminde, öğrenci düzeyinin (bilişsel ve duyuşsal açıdan) göz önünde tutulmadığı ileri sürülebilir”.

Günümüzde yürürlükte olan Türkçe Öğretim Programı'na (2006) göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarına ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde de ders kitaplarındaki metinlerin çocuğa görelilik ilkelerine ve eğitsel ilkelere uygunluk bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. Küçük (2005), Türkçe Eğitim Programı'nda ortaya konan hedeflere bağlı kalarak, araştırmanın örneklemini oluşturan ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleri üzerinde, çocuğa görelilik ilkesi ve eğitsel iletiler açısından inceleme gerçekleştirmiştir. Çocuğa görelilik ilkesi dil, anlatım ve konu öğeleri temel alınarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda incelenen metinlerin, çocukların edebiyata ve edebi eserleri okumaya ilgi duyma, farklı yaşantıları tanıma, eleştirel düşünebilme, hayal gücünü devindirebilme işlevlerini tam anlamıyla gerçekleştirememesi; dil ve anlatım yönüyle çocuğa göreliliğe uygun olan bu metinlerin sınıf seviyesine göre büyük farklılıklar göstermemesi ve metinlerle verilen iletilerin benzer amaçlara yönelik olması, elde edilen en önemli sonuçlar olarak sunulmuştur.

Çakır (2009), 2007- 2008 eğitim-öğretim yılında, 6. , 7. ve 8. sınıflarda, Samsun il merkezindeki okullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleri, “çocuğa görelilik” ilkesi bağlamında incelemiştir. İncelemede, Sever (2010), belirlemiş olduğu çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler ve çocuğa görelilik ilkesi dikkate alınmıştır. Yapılan incelemede araştırmacı, ders kitaplarındaki öykülerin, içerik özellikleri açısından konu, tema, ileti ve çevrenin sunulmuş biçimi bakımından “çocuğa görelilik” ilkesine uygun olduğunu; ancak dil ve anlatımın kusurlu olması, düzeyine uygun olmayan ifadelerin yer alması gibi yönleriyle öykülerin çocuğa görelilik ilkesinden uzaklaştığını belirtmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı metinlerinin çağdaş çocuk edebiyatı beklentilerini karşılayıp karşılamadığına ve bu metinler için hazırlanan etkinliklerin niteliğine ilişkin gerçekleştirilen çalışmalardan biri de Uz Erşahin (2009)'e

aittir. Araştırmacı, çalışmasının sonucunda en genel anlamda şu belirlemelere ulaşmıştır (Uz Erşahin, 2009: 164): Yeni öğretim programına göre oluşturulan Türkçe ders kitaplarına, hedef kitle olan yaş grubundaki çocuklara yönelik çocuk edebiyatı ürünlerinden metinler alınmıştır; ancak bu metinlerin tümü, ideal çocuk edebiyatı değerlerini içermekten uzaktır. Evren (2008) de gerçekleştirdiği çalışma sonucunda benzer bir sonuca ulaşmıştır. Araştırmacı, incelediği kitaplarda yer alan metinleri biçim ve içerik yönleriyle değerlendirmiş ve sonuç olarak, incelediği kitapları çocuk edebiyatı ilkeleri bağlamında yetersiz bulmuştur. Benzer biçimde olumsuz belirlemelere ulaşan bir diğer çalışma da Sanlı (2006) tarafından Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çocuğun bilişsel beceri ve duyuşsal özelliklerine katkı derecesini ve çocuğun gelişimi sürecinde ne tür metinlerin daha etkili olacağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin metinlerden hareketle bir çözümleme (analiz) yapamadığı; bir bireşime ulaşamadığı ya da genel olarak metinleri değerlendirmede yetersiz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çocukların duyuşsal gelişim sürecini etkilemesine ilişkin bir diğer çalışma da Yıldırım (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleri, öğrencilerin duyuşsal gelişim dönemlerini göz önüne alarak incelemiş ve şu belirlemelere ulaşmıştır (Yıldırım, 2011: 173): 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 12 öyküden 6'sında öğrencilerin öykünebilecekleri karakterler yer almaktadır. Ancak bu karakterlerin psikolojik ve fiziksel özelliklerinin birbirini tamamlayacak şekilde kurgulanmadığı, öğrencilerin onlarla özdeşleşmesini sağlayacak niteliklere yeterince yer verilmediği belirtilmektedir.

Yağmur (2009b: 23) da Türkçe öğretim programının bilişsel ve dilsel gelişimi desteklemek yerine değer yargısı aktarımını önceleyen yapısına eleştirel bir bakış açısıyla odaklanmıştır. Araştırmacı, çalışmasında Türkçe ders kitaplarına ilişkin şu belirlemelerde bulunur: *“Eğer Türkçe eğitimi ile hedeflenen üst düzey bilişsel becerilerin geliştirilmesi, öğrencinin kendi öğreniminin sorumluluğunu alan bağımsız birey olması ise, mevcut ders kitapları ile bunun sağlanamayacağı açıktır”*. Yağmur, (2009a: 54- 63; 2009b: 25) özetlemeli bir biçimde metinlerde bulunması gereken özellikleri de şöyle belirtir:

•*Ders kitaplarında kullanılan metinlerin anlam örgüsü, sözcük dağılımı ve dilbilgisel yapısı öğrencilerin yaş ve bilişsel düzeylerine uygun nitelikte olmalıdır.*

•*Türkçe ders kitaplarının bilişsel gelişimi desteklemesinin yanı sıra öğrencinin duygusal gelişimini de destekler nitelikte olması gerekir.*

•*Ders kitaplarında değer yargısı yerleştirmeye yönelik yaklaşımdan uzaklaşılması gerekmektedir.*

•*Metinlerdeki sözcük dağarcığının çağdaş Türkçe kullanımından uzak olması, öğrencilerin bu metinlere istenen düzeyde ilgi göstermemelerine neden olabilir. Metinlerin içeriğinin ve sözcük kullanımının öğrencilerin anlam evreninden kopuk olmaması, onların Türkçe dersini sevmesi için önemli şartlardan birisidir.*

•*Ders kitapları hazırlanırken çocukların bilmediği düşünülen sözcüklerin araştırmalar doğrultusunda yıllara göre planlanarak ders kitapları kanalıyla öğrenilmeleri sağlanmalıdır.*

•Mevcut Türkçe ders kitaplarında sunulan anlatsal metinlerle Türk öğrencilerin bilişsel gelişimi sağlanamayacağı gibi anlam evrenleri de daralmaktadır. Anlatsal metin türlerinin dışında mutlaka; betimleyici, açıklayıcı, kanıtlayıcı, söyleşimsel, ikna edici metinlerle birlikte tablo, grafik gibi görsel unsurlara dayalı metinler de kullanılmalıdır. Düşünsel süreçlerden çok değer yargısı oluşturmaya yönelik metin ve uygulamaların etkisi, öğrencilerin bilişsel çıkarımlardan çok ahlaki çıkarımlar yapmasına neden olmaktadır.

Alanyazında dile getirildiği gibi ders kitaplarındaki metinlerin Türkçenin inceliklerini ve anlatım olanaklarını yansıtacak boyutta olmayışı, öğrencilerin gereksinimlerine, beğeni ve duyarlılıklarına seslenecek niteliklere sahip olmaması, dilin temel becerilerini kazandırmada etkili olamamalarının başlıca nedenidir. Metinlerin dil eğitimindeki yeri kabul edildiğinde etkili bir eğitim- öğretim aracı olan ders kitaplarına seçimi konusu da önem kazanmaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarına, çocukların yaş düzeylerinin gelişimsel özelliklerine göre metin seçiminde göz önünde bulundurulması gereken “çocuğa görelilik ilkesi”nin alt değişkenlerini belirlemektir.

Yöntem

Bu çalışma, doküman inceleme modelinde nitel bir araştırmadır. Doküman inceleme, araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin (kitap, dergi, gazete, magazin, arşiv, mektup, günlük, resmi yayın ve istatistikler vb.) değerlendirilmesidir. Hangi dokümanların inceleneceğine ise araştırma problemi doğrultusunda karar verilir (Cansız Aktaş, 2014: 363). Araştırmada verilere alanyazın taraması aracılığıyla ulaşılmıştır. Alanyazın taraması, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2011: 183). Ulaşılan alanyazın doğrudan araştırmanın problemiyle ilgili kaynakları kapsamakta olup problemle ilgili kuramsal alanın özeti, sentezi ve incelenmesi aşamalarını içermektedir.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, ilk olarak “Türkçe Ders Kitaplarına Metin Seçiminde “Çocuğa” Görelilik İlkesi” alt başlığıyla eğitim-öğretim sürecinde işe koşulacak metinlerde bulunması gereken özellikler alanyazında yer alan çalışmalardan hareketle belirtilmiş ve tartışılmıştır.

“Metin Seçiminde Çocuğa Görelilik İlkesinin Dizgeleştirilmesi” başlıklı ikinci alt bölümde de Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde kılavuzluk edecek olan “çocuğa görelilik ilkesi”nin kapsamına ilişkin belirlemelerde bulunulmuştur. Çocuğa görelilik ilkesinin kapsadığı üç temel değişken olan “metinsellik ölçütleri”, “öğrenme-öğretme ilkeleri” ve “çocuk gerçekliği” kavramlarına/konularına ulaşılmıştır.

Türkçe Ders Kitaplarına Metin Seçiminde “Çocuğa Görelilik” İlkesi

Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde öncelenen ilkelerin temeline bakıldığında “öğrenme” sürecinin/eyleminin temel ilkelerinden hareket edildiği görülebilir. Özellikle okul türü öğrenme sürecinde araç olarak kullanılacak içeriğin ve

araç-gerecin seçilmesinde ve düzenlenmesinde “eğitim-öğretimin temel ilkeleri” olarak da adlandırılan bu temel özelliklerden yola çıkıldığı görülebilir. Eğitim-öğretim süreci, çocuğun yaşama hazırlanması, akademik benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme açısından yaşamsal öneme sahiptir. Bu yaşamsal önem özellikle verimli ve sağlıklı bir öğrenme-öğretme süreci ile ilgilidir ki; burada öğretmenin öğrenme-öğretme ortamını daha verimli ve kalıcı öğrenmenin gerçekleştiği bir yer olarak düzenleyebilmesi gerekir. Bu süreçte dikkate alınması gereken ilkeler; çocuğa görelilik (öğrenci düzeyine uygunluk) ilkesi, yaşama yakınlık-dönüklük ilkesi, yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesi, ekonomiklik ilkesi, güncellik ilkesi, açıklık ilkesi, somuttan soyuta ilkesi, bilinenden bilinmeyene ilkesi, yakından uzağa ilkesi ve basitten karmaşığa ilkesidir (Turan, 2007: 100). Özbay (2006: 81), sözü edilen bu ilkeleri daha geniş bir düzlemde ve Türkçe öğretimi bağlamında ele alarak Türkçe öğretiminde amaç ve kazanımlar belirlenirken, eğitim ve öğretim etkinlikleri düzenlenip uygulanırken göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeleri şöyle sıralamıştır: “Kanunilik ilkesi, hedef kitleye görelilik ilkesi, motivasyonu sağlama ilkesi, planlılık ilkesi, ekonomiklik ilkesi, amaç-araç ilkesi, öğretim programlarına uygunluk ilkesi, hayatilik ilkesi, demokratiklik ilkesi, etkileşim ilkesi, işbirliği ilkesi, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi, bütünlük ilkesi, diğer disiplinlerle ilişki kurma ilkesi, kolaydan zora ilkesi, bilinenden bilinmeyene ilkesi, somuttan soyuta ilkesi, yakından uzağa ilkesi, değerlendirme ilkesi, milli değerlere uygunluk ilkesi, açıklık ilkesi, tekrar ilkesi, güncellik ilkesi, yeni gelişmeler ve teknolojiden yararlanma ilkesi” (Firengiz, 1998; aktaran, Özbay, 2006: 83-106).

John Dewey çocuğun psikolojik özelliklerini temel alarak “çocuğa göre öğretim ilkesi”ni çağdaş eğitime kazandırmış ve çocuğa görelilik ilkesinin en önemli öğretim ilkesi olarak kabul edilmesini sağlamıştır” (Büyükkaragöz & Çivi, 1999; aktaran Turan, 2007: 101; Özbay, 2006: 84). Çocuğa göre öğretim ilkesi, yapılacak her türlü etkinlikte öğrencinin merkeze alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu yönüyle çocuğa görelilik ilkesinin, öğrenci merkezli eğitimin temelini oluşturduğu söylenebilir. Öğrencinin ilgi, istek ve gereksinimlerinin dikkate alınması gerekir (Turan, 2007: 101; Binbaşıoğlu, 1995: 22). Örneğin; “Piaget ve diğer bilişsel gelişim uzmanlarının vurguladığı gibi, ilkökul döneminde problem çözme, karar verme ve kavramlaştırma gibi temel bilişsel beceriler içselleştirilmediği sürece; çıkarımda bulunma, değerlendirme, birleştirme, çözümlenme vb. gibi üst düzey bilişsel becerilerin edinilmesi mümkün olmamaktadır (Beyer, 1988; aktaran, Yağmur, 2009b: 32)”.

Bu bağlamda metin seçiminde daha doğrusu anadili öğretimi derslerinin içeriğinin düzenlenmesi sürecinde en önemli çıkış noktası olan metinlerin seçiminde ve de işlenişinde öğrenme-öğretme ilkelerinden hareket etme, “çocuğa görelilik” ilkesinin gerçekleşebilmesi için de gereklidir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenciyi ders kitabının dışındaki yazılı kültüre, bilgi kaynaklarına yakınlaştırması, edebiyat dünyasını merak ettirmesi, başka sanatsal eylemlere yönlendirmesi; nitelikli ve düzeye uygun yazınsal ve bilgilendirici metinlerle buluşması ile olanaklıdır. Metin olma ölçütlerine sahip ve türünün özelliklerini yansıtan; başka bir deyişle derin ve yüzey yapısında tutarsızlıklar bulundurmayan metinler, okuduğunu anlama-anlamlandırma sürecinde okuruna katkı

sağlayan metinlerdir. **Metinsellik ölçütlerini taşıyan** (hangi türe aitse türünün özelliklerini yansıtan), **çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun** bir anlamsal ve biçimsel yapıya sahip bir metin aynı zamanda içerikte bulunması gereken **öğrenme-öğretme ilkelerinin de gerçekleşmesini** sağlamış olur ve bu ilkelere de hizmet eder.

“**Çocuk gerçekliği**” kavramının alt değişkenlerini (başlıklarını) oluşturan *çocuğun yaş düzeyine ilişkin gelişimsel alanları ve özellikleri*; bize o yaş düzeyindeki çocuğun öğrenme gereksinimleri hakkında ipuçları sunar. Bu öğrenme gereksinimlerini bilmek; hangi gereksinimin nasıl yanıtlanması gerektiğine ilişkin eğitim – öğretim ortamlarını, araçgereçlerini ve içeriğini doğru bir biçimde bilimsel ve sanatsal uyaranlarla nasıl düzenleyebileceğimize ilişkin veriler sağlar.

Türkçe ders kitaplarına ilişkin sorunların betimlendiği alanyazında ders kitaplarındaki metinlere ilişkin belirtilen en önemli sorunların başında “*metinlerin ilgili yaş düzeyindeki çocuklara uygun olmadığı*” gelmektedir. Bu soruna ilişkin çözüm önerisi olarak da Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde “çocuğa görelik” ilkesine uygun metinler işaret edilmiştir. Ancak incelenen çalışmalarda görülmüştür ki “çocuğa görelik” ilkesi soyut bir düzlemde kalmış; yüzeysel bir biçimde ele alınmış ve somut anlamda alt değişkenleri ve özellikleri ayrıntılı bir biçimde sunulmamıştır. S. Dilidüzgün (2004: 51-52) metin seçimini, okuma ilgisinin ve güdüsünün oluşması sürecinde bir önkoşul olarak görmektedir. Metin seçimi sürecinde de yazınsallığın belirleyici bir etmen olduğunu belirtir. “Yazınsallık, yüzeysel anlatım yerine estetik nitelik ile ilgilidir. Bu tür metinler okurunu biraz zorlar, onların düşünsel bir etkinliğe ve üretime girmelerini zorunlu kılar”. S. Dilidüzgün (2004: 51) bir diğer belirleyici etmenin de konu olduğunu belirtir:

“Metin seçiminde konu da belirleyici bir etmendir. Çocuğun aşırı yabancı olmaması için, çocukta daha baştan metinden ve okuma eyleminden uzaklaşma tehlikesini azaltır. Yine çok bildik ve tanıdık bir konunun çocuğa sunulması çocuğun sıkılmasına neden olabilir. O zaman, anlatılan konunun ustaca dengelendiği bir metin çocukla iletişim kurmak için en uygunu olacaktır. Bu ise, son derece güç ve zaman gerektiren bir seçim ile olabilir. Çocuk metinleri arasında öğreticiliği, ders vermeyi öne çıkartıp estetik kaygıları pek de önemsenmeyen yığınla malzeme vardır. Titiz bir anlayışla yapılmayan bir seçim, bizim amaçlarımızı daha baştan tüketecektir”.

Oğuzkan (2010: 382-384) “Çocuk Edebiyatı” kitabında ayrıca MEB “Okul Kitaplıklarına Kitap Satın Alma Komitesi”nin ölçütlerine de yer vermiştir. 1961 yılında MEB Okul Kitaplıklarına Kitap Satın Alma Komitesi, köy ilkokullarında okuyan ve yaşları on beşi geçmeyen çocuklar için satın alınması düşünülen çocuk kitaplarının seçimi için yaptığı çalışmalarda Türk Kütüphaneciler Derneğince hazırlanan tasarımı temel alarak çocuk kitaplarının seçiminde göz önünde bulundurulması gereken birtakım ölçütler belirlemiştir. “*Çocuk Kitaplarının Seçiminde Esas Tutulan Kriterler Listesi*” adlı altında, sonradan ilgililere gönderilen yazıda kitapların içeriğine ilişkin belirlenen ölçütler şöyledir:

Kitaplarda içerik;

•*Aile yurt, millet sevgisini,*

•*Güzelliğe karşı hayranlığı,*

•*İnsanlık, tabiat ve yaşama sevgisini,*

•*Nezaket, kahramanlık, hakka saygı, haksızlıkla mücadele, başkalarına yardım, mertlik, doğruluk ve feragat gibi fazilet olarak kabul ettiğimiz kıymetleri ihtiva ve telkin ederek sağlam sosyal kıymetler vermeli ve doğru yanlış hakkında standartlar elde etmesine yardım etmelidir.*

•*Çocuğun ufkunu genişletmeli, anlayış ve düşünme yeteneklerini geliştirmelidir.*

•*Devrimlerimizi, sosyal hareketlerimizi kökleştirmeye yardım etmeli,*

•*Mizah duygusuna hitap etmeli,*

•*Şiir sevgisi ve hayal gücü aşılmalı,*

•*Çeşitli bilgileri, bilhassa gerçek hayat olaylarına iştirak hissini vermeli, çocukların ruhi eğitim ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlanmış olmalıdır.*

•*Kitabın çocuğa muhakkak bir bilgi vermesi konusunda ısrar edilmemeli, ancak çocuğa okuma zevki veren onu kitaba bağlayan bir muhtevayı da taşıyabilmeli yeter şartlardan biri olabilir.*

Yukarıdaki ilkelerde “güzelliğe karşı hayranlık”(estetik algısı ve sanat eğitimi bağlamında önemli bir ilke), “insanlık, tabiat ve yaşama sevgisi”, “mizah duygusu”, “çocuğa muhakkak bir bilgi vermesi konusunda ısrar edilmemeli, ancak çocuğa okuma zevki veren onu kitaba bağlayan bir muhtevayı da taşıyabilmeli” ifadeleri dikkate değer ilkelerdir. İlkelerin daha evrensel ve çocuğun düzeyine uygun gereksinimlerine yanıt verir biçimde olması açısından da önemlidir.

Yörükoğlu (1976; aktaran, Oğuzkan, 2010: 394) da çocuklar için oluşturulan metinlerde neler olması gerektiğinden çok, neler olmaması gerektiğini belirtmenin daha kolay olduğunu vurgulamıştır. Bu ilkeler şöyledir;

•*Çocuk kitapları her türlü önyargulardan arınmış olmalıdır.*

•*İrk üstünlüğü, din ayrılığı ve bağnazlık dolaylı ya da doğrudan aşılammalıdır.*

•*Yurt sevgisi ve Türklük bilinci geliştireceğiz diye evrensel değerler bir kenara itilmemeli, düşmanlık ve öç alma duyguları körüklenmemelidir.*

•*Yiğitlik abartılmamalı, çocuklara, yanılmaz insan, her şeyi bilen, her şeyi başaran insan örnekleri sunulmamalıdır. Başka bir deyişle, çocuk kitaplarda etiyle, kemiğiyle başarı ve başarısızlığıyla insanı tanımalıdır. Çelişkileri ile, düşünce ve duyguları ile insan davranışını öğrenmeli, başkalarında kendini görebilmelidir. Katı ahlak kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır.*

•*Kadercilik, alın yazısı gibi insanı köstekleyen inanışlara yer verilmemelidir.*

•*Her kitabı bir ahlak yargısıyla sonuçlandırmak, çocuğu aptal yerine koymaktır.*

Yörükoğlu'nun (1976; aktaran, Oğuzkan, 2010: 394), kitaplarda olmaması gereken özellikleri belirginleştirirken özellikle “çocuğun davranışlarının normalleşmesi”, “insani ve evrensel değerler”e yönlendirme odağında hareket ettiğini görüyoruz.

Aslan (2010), dil ve edebiyat öğretiminde hem dilsel hem de düşünsel becerilerin kazandırılmasını amaçlayan eğitim durumları hazırlanırken öncelikle amaca uygun bir metnin seçilmesinin büyük önem taşıdığını belirtir. Aslan (2010) dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında kullanılan yazınsal metinlerin taşınması gereken özellikleri de belirtmiştir:

•Bu ortamlarda kullanılan yazınsal metinlerin konularının/ izleklerinin, çatışma ve karakterlerinin, dil ve anlatım özelliklerinin öğrencinin yaş ve gelişim düzeyine, ilgi ve beğenilerine, gereksinim ve yaşantılarına uygun olması; yaşam ve insan gerçekliğini yansıtmaması gerekmektedir (Aslan, 2006; 2008; Özdemir, 1983; Sever, 2002; 2010; aktaran, Aslan, 2010).

•Metinler öğrencilerin düşünce üretmelerine olanak verecek, onları düşünmeye yöneltecek nitelikte olmalıdır. Düşünce becerilerinin oluşması önündeki engelleri içermemesi beklenir.

•Duyuma ve düşünme sorumluluğunu okuruna bırakan, öğrencinin yorumlamasına, kestirimde bulunmasına, değerlendirme ve yorumlar yapmasına ve yaşamla ilişki kurmasına olanak sağlamalıdır.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin aracılığıyla değer(ler) eğitimi gerçekleştirme bağlamında aile, yurt, millet sevgisini konu edinme, ulusal eğitim dizgesinin temel amaçlarına uygun olma gibi ilkeler de sıkça önerilen/yinelenen ilkelere aittir. Bu tür konuları içeren metinlerin eksik yönü ise genellikle öğreticilik (didaktik) görevini üstlenmeleridir. Oysa Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin işlevi öncelikle konusu, iletisi, karakterleri, dil ve anlatım özellikleriyle öğrencide okuma ilgisi ve sevgisi uyandırıp; bir iletişimsel gereksinimin nasıl gerçekleştirildiğini en iyi biçimde örneklendirmesidir (türünün iyi bir örneği olması). Anadili öğretimi için hazırlanan ders kitaplarının, içerik açısından yaşamla sıkı sıkıya bağı olması gerekir. Bu kitaplarda yer alacak metinlerin, dil ve düşünce örüntüsü yönünden, öğrencilerin ilgi alanını kuşatıcı, çekici bir yapısı olması gerekir (Özdemir, 1990: 858).

Metinlerin çocuğun duyuşsal gelişimine de katkı sağlar nitelikte olması gerekir. Duyarlık kendiliğinden, rastgele yollarla oluşan bir yetenek değildir. Duyarlığın oluşması için öncelikle çocukların doğa, insan, hayvan ve yurt sevgisi; adalet duygusu, kültürel farklılıklara, insan hak ve özgürlüklerine saygı; bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, özgürlük, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, içtenlik, anlayış, arkadaşlık, dostluk (...) gibi çeşitli değerleri bilmesi/öğrenmesi gerekir. (...) Ancak bu değerlerin yalnızca bilişsel düzeyde, öğretici (didaktik) yolla verilmesi çocukta o değerlerin yerleşmesi ve kalıcı bir davranışa dönüşmesi için yeterli olmayabilir. Başka bir deyişle, yalnızca öğreticiliğin yeğlendiği ortamların çocuğun/gencin duyarlık eğitimine çok fazla katkısının olduğu söylenemez (Aslan, 2013).

Ders kitaplarına metin seçimine ilişkin yurtdışındaki anadili öğretimi ders kitaplarını inceleyen çalışmalardan biri de Durmuşçelebi'nin (2007) Almanca ders kitapları ile Türkçe ders kitaplarını karşılaştırdığı çalışmasıdır. Çalışmada, Almanca ders kitaplarında yer alan metinlerde çocuğun dünyasına seslenen konulara daha çok yer verildiği ve çocuğun anlayabileceği imgelerin daha çok yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe ders kitaplarının bakış açısına göre çocukların daha çok olgun birer insan gibi algılandığı belirtilmiştir. Her iki ülkenin kitaplarında kültürel özellikleri tanıtıcı metinler yer alırken, Almanca ders kitaplarında yurt sevgisi ve ülke büyükleriyle ilgili metinlere yer verilmediği; Türkçe ders kitaplarında metinler aracılığıyla bir yandan ülkenin tarihi hakkında bilgi verilirken, Almanca ders kitaplarında bu tür metinlerin yer almadığı ortaya konmuştur (Durmuşçelebi, 2007: 234-235).

Alanyazında dile getirilen ve önerilen tüm bu ilkeler, yönetmeliklerde ve öğretim programlarında yer alıyor ancak; hazırlanan eğitim-öğretim içeriği ve araçgereci gerçekten bu ilkelere uygun bir nitelik taşıyor mu? Bir metnin tüm metinsel öğeleriyle (iç ve dış yapı özellikleriyle) bütün bu ilkelere uyması her zaman olanaklı değildir; ancak “çocuğa görelilik ilkesi”nin en belirleyici öğelerinden olan içyapı özellikleri bakımından; özellikle de dil ve anlatım özellikleri yönüyle ilkelere uyması beklenir. Sever’in (2007; 2010; 2013) bilimsel çalışmalarında çocuk kitaplarının niteliğini belirlemeye dönük oluşturduğu ilkelerden; içyapı özelliklerine ilişkin dikkat edilmesini önerdiği ilkeler şunlardır:

Konu, kurgu, izlek ve iletilere ilişkin önerilen ilkeler:

•Metinde ele alınan konu, çocukta uyandırılmak istenen etki, çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine, gereksinmelerine uygun olmalıdır.

•Metnin konusu, işlenişi ve yorumlanması özgün olmalıdır.

•Metnin kurgusu, anlamsal ve mantıksal bir tutarlık içinde yapılandırılmalıdır.

•Metindeki çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyine; sevgi ve özgürlük gereksinimlerine uygun olmalıdır.

•Çatışmalarda merak öğesi, dengeli/uygun bir şekilde kullanılmalıdır.

•Çatışmalar kurgulanırken aşırı duygusallığa düşülmemelidir.

•Çatışmalarda, rastlantısallık egemen olmamalıdır.

•Çatışmaların, iletişim kurularak çözümlenebileceği sezdirilmelidir.

•Kitaptaki olaylar dizisi çocuğun düşünmesine, düş kurmasına, heyecanlanmasına ve hoşça vakit geçirmesine olanak sağlamalıdır.

•Metnin konusu ve izleği arasında güçlü bir ilişki olmalıdır.

•İleti(ler), çocuğun düş ve düşünce evreninde güzelduyusal etkiler uyandırmalıdır.

•İleti(ler), çocuğun anlam evrenine uygun yeni yaşantılar kazandırıcı özellikte olmalıdır.

•İleti(ler); çocukta, yaşama, insana yönelik duyarlık oluşturmalıdır.

•İleti(ler), metnin duygu ve düşünce örüntüsü içine sindirilmiş olmalıdır.

•İleti(ler) yoluyla yazar kendi duygu ve düşüncelerini dayatmamalıdır.

•İleti(ler), evrensel insanlık değerlerini çocuklara duyumsatıcı nitelikte olmalıdır (Sever, 2007; 2010; 2013).

Metinlerin konu bakımından çocuğa görelilik ilkesine uygun olması için okurda uyandırılması amaçlanan duygu ile metnin konusu arasında bir uyum ve tutarlı bir bağ olması beklenir. Metindeki bu bağ, büyük ve küçük ölçekli metin düzlemlerinin iyi yapılandırılmasıyla; başka bir deyişle metnin metinsellik ölçütlerini taşımasıyla olanaklıdır. Metindeki çatışmalar ve bunların çözümlenmesi de çocuğun doğasına, ilgisine ve gelişimsel özelliklerine (çocuk gerçekliğine) uygun olmalıdır.

Dil ve anlatım özelliklerine ilişkin önerilen ilkeler;

•Metinde Türkçenin anlatım gücü ve olanakları, dil ve anlam evrenine uygun olarak çocuğa sezdirilmelidir.

•Anlatım; duru, akıcı ve yalın olmalıdır.

•Noktalama ve yazım kuralları, çocuğa doğru bir biçimde sezdirilmelidir.

•Metnin dilsel düzenlenişi çocukların düş ve düşünce gücünü devindirici özellikte olmalıdır.

•Dil bilinci ve duyarlılığı, çocuğa göre olan bir kurguyla duyumsatılmalıdır.

•Yapıtta; yabancı ve günümüzde artık kullanılmayan sözcüklerden arındırılmış anlatım dilinin kullanılmasına dönük bir duyarlık egemen olmalıdır.

•Dilsel birimlerin bağlam içinde kullanımı, çocuğun düzeyine uygun olmalıdır.

•Anlatım, çocuğun beş duyusunu devindirici özellikte olmalıdır.

•Türkçenin sözvarlığı, çocuğun dilsel düzeyinin geliştirilmesini destekleyecek biçimde örneklendirilmelidir.

•Ses ve sözcüklerin yarattığı işitsel etki, dinleme ve okuma isteği uyandıracak nitelikte olmalıdır (Sever, 2007; 2010; 2013).

Bu ilkeler doğrultusunda; metinlerin dil ve anlatım özellikleri bakımından çocuğun anadilini daha yetkin kullanmasına ve çeşitli dilsel işlevleri tanınmasına olanak sunan, çocuğun sözvarlığını zenginleştiren bir yapıda olması, metinlerde aranan çocuğa görelik ilkesinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Karakterlere ilişkin önerilen ilkeler;

•Metindeki karakterler çeşitli karakter geliştirme yollarıyla (davranışlarıyla, konuşmalarıyla, hem davranış hem de konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle) geliştirilmeli/ karakter özellikleri zenginleştirilmelidir.

•Metindeki karakterler devingen ve durağan nitelikte olabilirler; önemli olan tutarlı ve kurgunun içinde anlamlı bir yere sahip olmalarıdır. Ancak devingen ve tutarlı karakterler yeğlenebilir.

•Metindeki karakterlerin yaşadıkları olaylar ve çevrelerindeki etkileşimler sonucu yaşadıkları değişim(ler) inandırıcı olmalıdır. Toplumsal çevre ile kahramanın yaşadığı iletişim ya da varsa çatışmalar inandırıcı biçimde kurgulanmalıdır.

•Metindeki diğer karakterler, çocuğun yaşam ve insan gerçekliğini anlaması için sezinletici dönütler sunar nitelikte olmalıdır.

•Metindeki kahraman, çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler taşımaktadır.

•Metindeki kahraman, ulaştığı başarıları gerçekten hak etmiş olmalıdır.

•Metindeki kahramanın eylem ve davranışları insan gerçekliğine ilişkin dönütler sunmalıdır.

•Metindeki kahraman ve karakterler arasındaki çatışma ve çözümlerin kurgulanışı; çocukların yaş ve deneyimlerine koşut olarak yaşam ve insan gerçekliğine yönelik yaşantılar edinebilmelerine olanak sağlayacak nitelikte olmalıdır (Sever, 2007; 2010; 2013).

Metinlerin karakterler ve karakter özellikleri bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun olması için aranan en önemli özellik, metinde çocuğun özdeşim kurabileceği karakter ya da karakterlerin bulunmasıdır. Özellikle metindeki ana karakterin düşünce ve eylemleriyle çocuk okurun ilgisini çekmesi, karakteri sevmesi ve yaşadığı olayları okumaya istekli kılması açısından önemlidir.

Türkçe Öğretim Programı'na (2006) ve araştırmacılara göre metinlerde bulunması gereken niteliklere bakıldığında; “çocuğa göre olması”, “güncel bir içeriğe, dil ve anlatım özelliklerine sahip olması”, “türünün iyi örneklerinden (türü temsil etme yeterliliğine sahip) olması”, “çocuğa birtakım (milli, ahlaki, kültürel vs.) değerleri vermeyi amaçlaması”, “çocuğun Türkçeyi sevmesi ve güzel kullanmasını sağlaması”, “kişisel, sosyal, dilsel, psikolojik yönden gelişmesini sağlaması” gibi özelliklere değinilmiştir. Bunların yanı sıra “seçilen metinlerin öğrencinin zihninde bir bütün olarak şekillenmesi gerektiğinden, metnin tamamının kitapta yer alması gerekir. Ancak bazı türler için bu durum olanaklı olmayacağı için, bu türler anlam bütünlüğü bozulmayacak biçimde kısmen kısaltılarak kitapta yer alabilir” (Okur, 2010: 119).

Çocuk kitaplarında doğal olarak çocuklara dönük hazırlanan metinlerde de yazar, kural ya da kurallar koymaktan, yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok özellikle, çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır (Sever, 2010: 22). Çocuk edebiyatının ortaya çıkış nedeni, çocuğun gerçeklerinin, alımlama biçiminin, dünyayı algılama biçiminin yetişkinlerden çok farklı olmasından kaynaklanmaktadır (S. Dilidüzgün, 2004: 19). Çocuğun yaşamı kavraması, anlamlandırması erde çocuğun bakış açısına, ilgisine, doğasına ve gelişimsel özelliklerine S. Dilidüzgün'e göre, (2003: 41) “çocuk kitaplarını yetişkin kitaplarından ayıran temel özellik, yazın olma özelliklerine ek olarak, çocuğun özel koşullarının dikkate alınması gerekliliğidir. Bu nedenle çocuklar için yazmak, yetişkinler için yazmanın aynısıdır; aradaki fark, çocuklar için yazmanın biraz daha zor olması”dır.

Metinler, çocuğun yaşına, ilgi ve gereksinmelerine uygun olarak insan ve yaşam gerçekliğini anlamasına katkı sağlamalı, her şeyden önemlisi de çocuk ile yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmalıdır. Kitaplarda yazar tarafından kurgulanan gerçeklik, çocuklar tarafından, okuma eylemi sonrası kendi gerçekliklerine dönüştürülebilmeli; başka bir söyleyişle yazarın paylaşmak istedikleri çocukların yaşam-anlam gerçeğinden kopuk olmamalıdır (Sever, 2010: 191-192). O nedenle, çocuğun gelişimsel özelliklerini bilmek önemlidir. Hangi yaş düzeyinde dilsel, bilişsel, toplumsal ve kişilik gelişimi bağlamında ne tür özellikler ortaya çıkmaktadır; bu özelliklerin doğrultusunda çocukta görülen ve yanıtlanması gereken öğrenme gereksinimleri nelerdir? Bu soru bizleri “çocuk gerçekliği” kavramına ulaştırır. “Çocuk gerçekliği” kavramı gelişimsel özellikleri ve öğrenme gereksinimlerini bilmeyi ve nitelikli uyaranlarla yanıtlamayı işaret eden bir kavramdır. Bu öğrenme gereksinimlere yanıt oluşturan dilsel metinlerin niteliğini ve özelliklerini belirlemede de “metinsellik ölçütlerinden” yararlanır. Gereksinimlerin dizgesel bir biçimde ortaya konması ve yanıtlanmasına ilişkin yardımcı olan verileri ise “öğrenme- öğretme ilkeleri” sunmaktadır. “Metinler, içerdikleri anlatım özellikleri doğrultusunda ilgili yaşın gereksinimine nasıl yanıtlar oluşturabilir?” sorusunun yanıtı da “çocuğa görelilik” kavramına ulaştırmaktadır.

Ancak tüm sınıf düzeyleri için geçerli olan temel eğitsel ilkeler vardır. Bu ilkeler (Sever, 2010), çocuklarla buluşturulması amaçlanan tüm metinler için geçerlidir.

•Çocuğun kendine özgü içtenliğini ve anlatım dilinin doğallığını yansıtmalı.

- Kavramsal gelişimlerine katkı sağlamalı.
- Türkçenin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmeli.
- Çocuğun sanat ve düşünme eğitimi sürecini desteklemelidir.
- Yazgıcılığı, boş inançları onaylayan, onları önemli kılmaya çalışan bir yaklaşım olmamalı.
- Çocuğun girişimciliğini, deneme ve araştırma isteğini körelten anlayışlar olmamalı.
- Çocuğun düşünmesini, özgürce düş kurmasını, eğlenmesini, yaratıcılığını baskılayan bir yaklaşım olmamalı.
- Çocuklara anlamlandıramayacağı ya da yaşama geçiremeyeceği sorumluluklar yüklememelidir.
- Çocuklara demokratik yaşamın önemi ile bireysel ve toplumsal ilişkilerdeki sorunların çözümünde en etkili yöntemin “iletişim” olduğu gerçeği sezdirilmelidir.
- Yeni yaşantılar sunmalı, sunulan yaşantılardan çıkarsamalar yapma sorumluluğu ise çocuğa bırakılmalıdır.
- Çocuğun sağlıklı değerler sistemi oluşturmasına yardımcı olmalı.
- Siyasal ya da dinsel telkinlerde bulunmamalı.
- Çocuklarla arkadaşlık, dostluk kurmayı sağlar nitelikte kurgulanmalı.
- Kurguda çocukların yaş ve gelişim özellikleri de göz önünde bulundurularak yer verilen şiddet öğeleri, çocukları şiddete karşı neler yapılması gerektiği konusunda duyarlı kılmalı, onlarda şiddet ve kaba güce karşı bir anlayış oluşturabilmelidir.
- Kurgulanan olay dizisinde, denetimci ve baskıcı anlayışları onaylayan bir yaklaşım olmamalı.
- Kitapta herhangi bir mantık yanlışlığına düşülmemeli.
- Cinsel roller; çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulanmış, kadına ve erkeğe yüklenen anlam arasında ayırım yapılmamış olmalıdır.
- Metinde öğretici, öğüt veren bir yaklaşımdan uzak durulmalıdır.
- Çocuğun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturması desteklenmelidir.

Çocukları önemseyen, yaşadıkları ortam ve koşullarla hesaplaşmadan kaçınmayan, onların dünyalarını bulgulamaya, sorunlarını dile getirmeye çalışan, gereksinimlerine yanıt arayan bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu anlayış, çocuğu yüceltilmesi ya da korunması ve yoğurulup biçimlendirilmesi gereken bir varlık olarak görmeyip yetişkinlerle eşit hakları olan bir birey olarak kabul eder ve kişilik gelişimine her şeyden çok önem verir. Çocuğa korumacı ya da baskıcı bir yaklaşımla hep yukardan bakan, bir şeyler dayatmaya çalışan otoriter ve didaktik anlayışın yerine çocuğu anlamaya, tanımaya çalışan bir yaklaşım (İpşiroğlu, 2008: 173) yeğlenmelidir.

Metin Seçiminde Çocuğa Görelik İlkesinin Dizgeleştirilmesi

“Çocuğa görelik ilkesi”, düzeye uygun içerik ve aracın belirlenmesini işaret etmektedir. Bu hedef doğrultusunda çocuğa görelik ilkesinin sacayakları diyebileceğimiz değişkenleri belirlemek gerekirse; “metinsellik ölçütleri”, “çocuk gerçekliği-çocuğun gelişimsel özellikleri-” ve “öğrenme-öğretme ilkeleri” olarak sıralanabilir. Bu değişkenler doğrultusunda ele alınan “çocuğa görelik” kavramının her sınıf düzeyinde çocuğa seslenen metnin hangi ilkeleri taşıması gerektiği, bir yönerge

(dizge) biçiminde sunulmalıdır. Alanyazında geniş kapsamlı biçimde ele alınan çocuğa görelilik ilkesinin Türkçe ders kitaplarında metin seçiminde işlevselleştirilmesi için bir dizgeye dönüştürülmesi gerekmektedir.

Şekil 1. Türkçe Ders Kitaplarına Metin Seçimi (Düzeğe Uygun Metnin Seçilmesi) Sürecinde Göz Önünde Bulundurulması Gereken Değişkenler

Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerde aranan ilkelerin başında, metinlerin “metinsellik ölçütleri”ni taşıması gelmektedir. Bu ilkelere uygun olmayan dilsel ürünlerin iletişimsel işlevi yerine getiremeyebileceği göz önünde tutularak çocuk okurun da anlama ve alımlama sürecini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Türkçe ders kitaplarına metin seçimi için hem de Beaugrande ve Dressler’in (1983) metinsellik ölçütlerini kapsamaması hem de eğitim-öğretim sürecinde metinlere ilişkin değerlendirmelerde daha işlevsel bir yapı sunmasından dolayı Dreher ve Singer (1989; aktaran Çelik, Demirgüneş & Baştuğ, 2014)’in “okur dostu metin (friendly texts)” kavramına ilişkin ölçütleri kullanılabilir. Bu ilkeler şunlardır:

•Okurun metinle ilişki kurabilmesi, metne dönük içtenlikli bir yaklaşım edinebilmesi için yazarın biçimsel ve içeriksel olarak özgünlük taşıması gerekir. Sıradan anlatımlar, genel geçer yargılar içeren metinler okura tekdüze gelecektir.

•Metinde, zaman ve mekân öğelerine ilişkin anlamlı dilsel biçim öğelerinin yeterince kullanılmaması, okurun metindeki olay ve durumların sürecine dönük çıkarım ve kestirimde bulunamamasına yol açar.

•Sözcükler, anlam kurmayı kolaylaştıracak biçimde seçilmeli ve dilin sözdizimsel yapısına uygun biçimde düzenlenmelidir. Başlık, alt başlıklar, ana tümceler, “sonuç olarak”, “bu nedenle”, “-dığı için” gibi öbek yapılar okuru, metnin ana düşüncesine ulaştıracak ipuçlarıdır. Bu tür ipuçları, doğru biçimde ve dozunda kullanılmalıdır.

•Metinde ayırt edici, okurla iletişim kuramayan bir dil söz konusu ise, metnin özgün bir biçimi bulunmuyorsa, metnin söyleminin zayıf olduğu söylenebilir.

•Metnin bölümleri arasında ilişkiler kurmayı sağlayan dilbilgisel öğeler olarak tanımlanan “bağlaşıklık” ile metni oluşturan bölümlerin insan bilişindeki kavramsal sistem temelinde sezgisel bir bütünlük veya uyum sergilemesi olarak değerlendirilen “bağdaşıklık”ın uyumlu bir biçimde yapılanması gerekir. Bu bağlamda metinlerde bağlaşıklık (eksiltme, gönderimler vb.) ve bağdaşıklık (liste, nedenleme yapıları, amaç vb.) öğelerinin birbirini destekleyecek biçimde kurgulanmış olması gerekir.

•Küçük yaş düzeyleri için (özellikle ilkokul 3. sınıfa değin) metinde sunulan her öge (düşünce, duygu, yer, zaman, kişi vb.) açıklanmalıdır. Açıklamaların, okurun bilişinde canlanmasını sağlayacak somut örneklere yer verilmeli, okurun dil dünyası ile gerçek dünyası arasındaki bağ, güçlü kurulmalıdır. Okurun dünya gerçekliğini yansıtan ve okura, metnin sunduğu bilgi hakkında doğru çıkarımlarda bulunmasına yardımcı olan her türlü dilsel ögeye metin içerisinde yer vermek gereklidir.

Yukarıda sözü edilen “metinsellik ölçütleri”nin yanı sıra “çocuk gerçekliğine uygun olma” ve “öğrenme –öğretme ilkeleri” doğrultusunda hareket etmek de önemlidir. Ancak bir metnin “çocuğa göre olma”, “çocuğun düş ve anlam evrenine seslenme” özelliği başka bir deyişle “çocuğa görelik ilkesinin gerçekleşmesi”; bu özelliklerin çocuğun estetik ve sanatsal uyaran gereksinimlerine yanıt oluşturacak biçimde bir dilsel metne dönüşmesiyle olanaklıdır. Metnin içyapı öğelerinde; “metinsellik ölçütleri”, “çocuk gerçekliği”, “öğrenme ve öğretme ilkelerine uygunluk” gibi koşulların yanı sıra metinlerde çocuksu bir içerik ve anlatım yerine, dilsel düzenlemenin derin ve yüzey yapıda anlamlı bir bütünlük taşıması, çocuğun estetik beğenisini devindirecek nitelikte olması aranan temel koşullardandır. Metnin kurgusal düzleminde yaratıcı ve özgün anlatım yollarının kullanılması; dilsel uyarının çocuğun anlam evrenine seslenmesi öte yandan çocuğun edebiyat dünyasına, kitaplara, metne ilgi ve sevgi duymasını sağlaması önemli bir etmendir. “Çocuğa önce salt çizgiyle, sonra renk ve çizgiyle daha sonra harfi de katarak oluşturulmuş imgeleri, onun gelişimsel sürecini, yaşam alanını, ilgi ve gereksinmelerini de göz önünde bulundurarak vermek gerekir. Sanat yapıtı, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını devindirmelidir; onda insanı, yaşamı, doğayı anlamaya dönük izler bırakmalıdır” (Sever, 2008b). Başka bir deyişle çocukların anlama ve anlatma becerilerinin yetkinleşmesinde, nitelikli görsel ve dilsel uyarıların, sanat yapıtlarının katkısı çok önemlidir.

“Çocuğa göre” metnin dilsel öğelerine bakıldığında “konu, ileti, dil ve anlatım özellikleri” gibi metin öğelerinin her biri o metnin barındırdığı anlatım tiplerini, metnin türünün özelliklerini yansıtmaya yeterliliğini de taşımaktadır. Aslan (2007b: 17) dilsel becerilerin geliştirilemeyeşinin en başat nedenlerinden biri olarak “ilköğretim çağından başlayarak, çocuklarda dil sevgisi, dil bilinci ve duyarlılığının oluşmasına hizmet edecek, dilin tüm olanaklarını, söz değerlerini yansıtan yazınsal metinlere anadili eğitim ortamlarında yeterince yer verilmeyişini” gösterir. Araştırmacı, dilin tüm yetkinliğinin devreye girdiği yazınsal nitelikli metinlerin ve bu metinleri anlamaya dönük etkinliklerin çocuğun metindeki örtük iletileri bulmasında kullanılabilecek en önemli araçlardan biri olduğunu da belirtir.

Çocuğun çevresini tanınması, kendini ifade etmesi, duyarlık kazanması, duyularını eğitmesi ve estetik deneyim kazanması (San, 2010) sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış “çocuğa göre” metinlerle olanaklıdır. Metinlerin türünün iyi birer örneği olması; çocuğun doğasına uygun olması; sanatçı duyarlılığı taşıması gibi özellikleri daha belirgin ve somut ilkelere dönüştürebilmek için bir dizge gözetilmelidir. Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde “metinsellik ölçütleri”, “öğrenme-öğretme ilkeleri”, “çocuk gerçekliği” değişkenleri öncelenecek aşağıdaki yönergeler izlenmelidir:

Yönerge 1: Konu, izlek ve iletilere ilişkin ilkelerin oluşturulmasında;

- İçeriğin anlamsal düzeyde çocuğun gelişimsel özelliklerine seslenmesi ve ilgi alanlarına girmesi bakımından onun özellikle kişilik ve bilişsel yapısına uygunluğuna dikkat edilmesi,

- Konu, izlek ve iletilerin basitten karmaşığa; yakın çevreden uzağa; bilinenden bilinmeyene; somuttan soyuta; önce bireysellikten toplumsallaşmaya (okula başlama süreci); ergenlik dönemi ile birlikte ise sağlıklı ve özerk bireyselliğin/kimliğin bulunmasına dönük bir düzenleme yapılmalıdır (İlgili konuda ayrıntılı belirlemeler için bk.: Canlı, 2014).

Yönerge 2: Dil ve anlatım özelliklerine ilişkin ilkelerin oluşturulmasında;

- Masal, efsane, öykünce (fabl) gibi düşsel öğelerin sıradışı olay ve varlıklarla sağlandığı türlerden gerçeğe yakın olayların ve öğelerin bulunduğu türlere geçişin söz konusu olduğu,

- Yaşa göre cümlelerin basit, kısa ya da uzun olduğu,

- Kavram ve sözcük dağarcığının yaş düzeyine göre arttığı,

- Somut işlem döneminde temel anlamın öncelendiği; soyut işlem dönemiyle birlikte imgesel ve soyut anlatım özelliklerinin de yer aldığı;

- İlkokul düzeyinde dil ve anlatımda metin içi gönderimlerin açık, belirgin ve sık yinelenir olduğu; soyut işlem döneminde ise (5. sınıf ve sonrası) metin dışı ve daha kapalı gönderimlere de yer verildiği bir düzenleme gerçekleştirilmelidir (İlgili konuda ayrıntılı belirlemeler için bk.: Canlı, 2014).

Yönerge 3: Kurguya ilişkin ilkelerin oluşturulmasında;

- Bilgilendirici metinlerin dil ve anlatım özellikleri bakımından öyküleyici anlatımla kurgulanmış olmalarının çocuğun daha çok ilgisini çekeceği;

- Söyleşi, günce, mektup gibi anlatım biçimleriyle oluşturulan kurgularla çocuğun daha iyi iletişim kurduğu;

- Somut işlem dönemindeki çocuğa seslenen metinlerde çatışma türlerinden kişi-toplum çatışmasına yer verilecekse ustaca çözüm yolunun da kurguda bulunması gerektiği;

- Metin kurgusunda; okurun tüm metni dizgeli biçimde anlamlandırmasını sağlayan temel düşünme biçimlerinin (zaman sırası, neden-sonuç, sorun-çözüm vb.) bir bütünlük içinde yer aldığı bir düzenleme sunulmalıdır (İlgili konuda ayrıntılı belirlemeler için bk.: Canlı, 2014).

Yönerge 4: Karakterlere ilişkin ilkelerin oluşturulmasında;

- Karakter özelliklerinde de öncelikle yakından başlayarak (aile bireyleri ve yakın çevre); çocuğun okula başlamasıyla birlikte arkadaşların ve diğer insanların önem kazandığı;

- Düzeyler ilerledikçe arkadaşlık duygusunun daha baskın olduğu;
- Bireyselleşen ve kendi özerk kimliğini keşfeden karakter özelliklerine ilginin arttığı;
- 6. sınıf düzeyine değin metindeki kahramanın özellikle açık ve devingen karakter özelliklerine sahip olması gerektiği bir düzenleme yeğlenmelidir (İlgili konuda ayrıntılı belirlemeler için bk.: Canlı, 2014).

Taranan alanyazındaki (Bayhan & Artan, 2004; Bee & Boyd, 2009; Berk, 2006; Cüceloğlu, 1987; Gander & Gardiner, 2007; Onur, 2006; Özoğlu, 2007; Öztürk, 2004; Senemoğlu, 1998; Yörükoğlu, 2011; Anderson, 2013; Aslan, 2006; Galda ve Cullinan, 2006; Glazer, 1997; 2000; Göğüş, 1978; Hearne, 1999; Kavcar vd., 2000; Kiefer & Tyson, 2009; Neydim, 2003; Norton & Norton, 2007; Oğuzkan, 2010; Özbay, 2006; Rudman, 1995; Russel, 2009; S. Dilidüzgün, 2003; Sever, 2006; 2010; 2013; Smith, Cowie & Blades, 2005; Beaugrande & Dressler, 1985; Çelik ve diğerleri, 2014; Dreher & Singer, 1989; Günay, 2007; Huber, 2008; Keçik & Uzun-Subaşı, 2004; Kıran & Kıran, 2010) ilgili içerikten yararlanılarak oluşturulan ve yukarıda sunulan yönergeler izlenerek Türkçe ders kitaplarına metin seçimi sorununa eğitbilimsel temelli çözümler getirilebileceği düşünölmektedir.

Sonuç

Türkçe ders kitaplarının çeşitli değişkenler bağlamında değerlendirildiği alanyazında; ders kitapları birçok yönden eksik bulunmuş ve olumsuz özellikler barındırdığı için eleştirilmiştir. Aynı şekilde Türkçe ders kitaplarının yapılandırılması sürecinde metin seçimi bağlamında; “çocuğa görelik” ilkesinin gözetilmesi gerektiğinin sıklıkla önerildiği; ancak çocuğa görelik ilkesinin sınırlarının belirsiz kaldığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada çocuğa görelik ilkesi; “metinsellik ölçütleri”, “öğrenme-öğretme ilkeleri” ve “çocuk gerçekliği” bağlamında sınırlandırılarak dizgeleştirilmiştir. Bu dizge, her yaşı uygun her tür metin türü için belirlenecek ölçütlerle ayrıntılıca betimlenebilir. İlkokul birinci sınıftan sekizinci sınıfa değin öğrencilerin gelişimsel özellikleri (çocuk gerçekliği) göz önünde bulundurularak, metinsellik ölçütleri ve öğrenme-öğretme ilkeleri kılavuzluğunda Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin temel özellikleri belirlenebilir.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2010). İlköğretim okullarında öğretim teknolojilerinin durumu ve sınıf öğretmenlerinin bu teknolojileri kullanma düzeyleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-17.
- Akar, C. ve Z. Batur (2007). Yeni ilköğretim programına göre hazırlanan ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe kitaplarına ilişkin öğretmen görüşleri. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildirileri içinde* (s.219-221). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.
- Akyol, H. (2008). Ders kitaplarındaki metin yapıları ve öğretim açısından analizleri. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildirileri 02-04 Mayıs içinde* (s.712-717). Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi.

- Anderson, N. A. (2013). *Elementary children's literature-infancy through age 13*. USA: Pearson.
- Aşıcı, M. (1997). Türkçe öğretiminde metin ve metin incelenmesi. *Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Sempozyumu Türkçe –Edebiyat Eğitiminde Sorunlar, Çözümler, Yeni Yaklaşımlar-Bildirileri* 3 Mayıs 1997 içinde (s. 72-80). İstanbul: Eyüboğlu Eğitim Kurumları Yayınları, 3.
- Aslan, C. (2006). Türkçe ders kitaplarında ‘Türkçe olmayan sözcükler’in kullanımı üzerine bir inceleme. *AÜ TÖMER Dil Dergisi*, 133, 7-19.
- Aslan, C. (2007a). Türkçe ders kitaplarında metin sonu sorularının incelenmesi. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri* 5-7 Eylül içinde. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Aslan, C. (2007b). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 15-29.
- Aslan, C. (2010). Düşünme becerilerini geliştirici dil ve edebiyat öğretimi ortamları-Bir eğitim durumu örneği-. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 127-152.
- Aslan, C. (2013). Duyarlık ve düşünceyi geliştirmede çocuk/gençlik edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 29-32.
- Baş, B. (2003). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri üzerine bir inceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 2003. Web site: <http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2003BAHAR/20bayram%20bas.257.pdf> adresinden 12 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.
- Bee, H. & D. Boyd (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (Çev.: Okhan Gündüz) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Berk, L. E. (2006). *Child development*. Boston: Pearson Education.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Eğitim psikolojisi* (9. Baskı). Ankara: Yargıcı Matbaa.
- Canlı, S. (2014). *Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliği üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel veri toplama araçları. M. Metin (Ed.) içinde, *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 337-371). Ankara: PegemA Akademi Yayınları.
- Çakır, P. (2009). *6., 7., 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin ‘çocuğa görelikler’ açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Çeçen, M. A. (2009). Yedinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler üzerine tutarlılık bakımından bir inceleme. *XXII. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 8-9 Mayıs, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Çeçen, M. A. ve Ö. Çiftçi (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Çelik, T. ve S. Demirgüneş, M. Baştuğ (2014). Metin oluşturma ve değerlendirme çalışmalarına yönelik “okur dostu” metin değerlendirme rubriği geliştirme çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 65-82.
- Çer, E. (2014). *Edebiyatta çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik ilkelerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çiftçi, Ö., M. A. Çeçen, ve D. Melanlıoğlu (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 206-219.
- Coşkun, E. ve S. Taş (2008). Ders kitaplarına metin seçimi açısından Türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 59-74.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- De Beaugrande R. A. & W. U. Dressler (1983). *Introduction to Text Linguistics*. New York: Longman.
- Demir, M. ve S. Girmen (2010). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Türkçe Öğretimi Kongresi Kitabı, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Bahçeşehir Üniversitesi işbirliği ile Türkçe Öğretimi Kongresi 18-19-20 Mayıs, 2008 içinde* (s. 225-230). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.
- Demirel, Ö. (1998). Türkçe ders kitaplarının incelenmesi. *Türkçe Öğretimi*. S. Topbaş (Ed.) içinde, *Türkçe öğretimi* (ss. 147-155). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş çocuk yazını- yazın eğitime atılan ilk adım-*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). Okuma öğretimi hedefleri bağlamında Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı ürünleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 43-55.
- Dilidüzgün, S. (2012). Edebiyat öğretimi ve okur yetiştirme sorunu. 5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı Bildirileri 05-06 Temmuz 2012 içinde (ss.1-9). Mersin: Mersin Üniversitesi ve TÜBİTAK Yayını.
- Dilidüzgün, Ş. (2009). Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan ilköğretim Türkçe öğretim programı ve ders kitaplarında metin- odaklı görevlerin yeri. *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. Web sitesi: www.oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap adresinden 20 Haziran 2010 tarihinde erişilmiştir.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi –uygulamalı bir yaklaşım*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2011). İlköğretim Türkçe metin çalışmalarında metin türü farkındalığı. G. L. Uzun ve Ü. Bozkurt (Eds.) içinde, *Theoretical and Applied Researches on Turkish Language Teaching/Türkçenin Eğitimi Öğretiminde Kuramsal ve Uygulamalı Araştırmalar* (ss. 459-474). Essen: Die Blaue Eule.
- Dreher, M. J. & H. Singer (1989). Friendly texts and friendly teachers. *Theory Into Practice Special Issue: Learning Through Text*, 28 (2), 98-104.
- Durmuşçelebi, M. (2007). *Türkiye ve Almanya'da İlköğretimde Anadili Öğretimi -Eğitim Programları ve Ders Kitapları Açısından Bir Karşılaştırma-*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Epcapan, C. ve V. Okçu (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Bildirileri 27-28 Mart 2008 içinde* (ss. 239-249). Gazimağusa, KKTC: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Eren, K. S. (1994). *İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarının program amaçlarına ulaşabilirlik düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Evren, Z. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Galda, L. & E. B. Cullinan (2006). *Literature and the child*. USA: WADSWORTH Thomson Learning.
- Gander, M. J. & H. W. Gardiner (Yay. Haz. B. Onur). (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev.: Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Glazer, J. I. (1997). *Introduction to children's literature*. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Glazer, J. I. (2000). *Literature for young children*. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gün, M. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi okuma metinlerinde karşılaşılan sorunlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 4, 1-21.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. (3. Baskı) İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Hayran, Z. (2011). İlköğretim 5. sınıf Türkçe derslerinde metin türlerinin okuma becerisine etkisi. *III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı Bildirileri* içinde (ss. 199-210). Dokuz Eylül Üniversitesi DEDAM, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Hearne, B. & D. Stevenson (1999). *Choosing books for children*. USA: University of Illinois Press.
- Huber, E. (2008). *Dilbilime giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- İpşiroğlu, Z. (2008). Çağdaş çocuk ve gençlik yazınının Türkiye'deki işlevi, gelişimi ve konumu. *Çağdaş Türk Yazını* içinde (ss. 171-192). İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Göstergibilimsel bir betimleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İşeri, K. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitabının ilköğretim Türkçe programının amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dil Drgisi*, 136, 58-74.
- İşeri, K. (2008). Türkçe ders kitaplarında (6. sınıf) yer alan metinlerin türlerini temsil yeterliliği. XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Bildirileri 10-11 Mayıs 2007 içinde (ss. 242-250). Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Karababa, C. (2007). Ders kitaplarındaki metinlerin çocuğa göreliği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*. (Hazırlayan: Sedat Sever). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C. ve F. Oğuzkan S. Sever (2000). *Türkçe öğretimi -Türkçe ve sınıf öğretmenleri için*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türsel/yazınsal niteliği", *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 83-90).Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Keçik, İ. ve L. Uzun-Subaşı (2004). *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keklik, S. (2009). 1-8. sınıf Türkçe dersi ders kitaplarının metin türleri ve özellikleri açısından incelenmesi. *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. Web sitesi: www.oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap adresinden 20 Kasım 2014 tarihinde erişilmiştir.

- Kiefer, B. & C. Tyson (2009). *Charlotte Huck's children's literature: A brief guide*. New York: McGraw-Hill.
- Kıran, Z. ve A. (Eziler) Kıran (2010). *Dilbilime giriş*. (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Web sitesi: <http://www.insanbilimleri.com> adresinden 20.08.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Küçük, E. E. (2005). *İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe kitaplarındaki düz yazı metinlerinin çocuğa görelik ilkesine ve metinlerin içerdiği eğitsel iletilere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- MEB TTKB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Norton, D. E. & S. E. Norton (2007). *Through the eyes of A child-An introduction to children's literature-*. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk edebiyatı*. (9. Baskı), Ankara: Anı Yayınları.
- Okur, A. (2010). Türkçe ders kitaplarında metinlerin türsel özellikleri. H. Ülper (Ed.) içinde, *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (ss. 115-139). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Onan, B. ve A. M. Arısoy (2013). Türkçe öğretiminde epistemolojik bir yaklaşım. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 77-91.
- Onan, B. ve N. Tokdemir (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında uzak bağdaştırma kullanımı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 29-44.
- Onur, B. (2006). *Gelişim psikolojisi- yetişkinlik- yaşlılık- ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özbay, M. (2002). İlköğretim okulları Türkçe ders kitaplarındaki anlama sorularının öğrencilerin düşünme becerilerine katkısı. *TDK: Türk Dili Dergisi*, Eylül, (609).
- Özbay, M. (2003). Türkçe öğretmeninde hedef - Araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 63.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özbay, M. (2010). Türkçe öğretiminde hedef-araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde incelenmesi. *Türkçe Öğretimi Yazıları* içinde (ss. 107-119). Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. ve M. A. Çeçen (2012). Türkçe ders kitaplarında (6-8. Sınıflar) yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 67-76.
- Özdemir, E. (1990). Anadili öğretimi, yabancı dille öğretim. *Çağdaş Türk Dili*, İstanbul: Ağustos – Eylül Özel Sayısı.
- Özoğlu, S. Ç. (2007). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, O. (2004). *Sorma –bilme dürtüsü ve girişim duygusu nasıl yok ediliyor?* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Forumu, Sıra No: 11
- Pehlivan, A. (2003a). *Türkçe ders kitabı seçme ve değerlendirme*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pehlivan, A. (2003b). Türkçe ders kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, 122, 84-91.
- Polat, T. (1991). Ortaokullarda Türkçe: Türkçe dersleri I. *Türkiye'nin ders kitapları, ortaöğretim kitaplarına eleştirel bir bakış*. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 5, Cem Yayınevi, İstanbul.

- Rudman, M. K. (1995). *Children's literature-An issues approach*-. USA: Longman Publishers.
- Russel, D. L. (2009). *Literature for children-A short introduction*-. Boston/USA: Pearson Education.
- San Bayhan, P. ve İ. Artan. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- San, İ. (2010). *Sanat eğitimi kuramları*. Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- Sanlı, H. (2006). *İlköğretim 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin bilişsel beceri ve duyuşsal özellikleri kazandırma açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5).
- Senemoğlu, N. (1998). *Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya*. Anakara: Özsen Matbaası.
- Sever, S. (2006). Çocukla yazınsal iletişim. *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı Bildirileri içinde (ss. 21-35)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayını.
- Sever, S. (2007). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? II. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri içinde (ss. 41-56)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2008a). Eğitimde ve bilimde Türkçe eğitimi. *Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 100'üncü Yılında Eğitim Kurultayı Bildirileri içinde (435-471)*. Malatya: İnönü Üniversitesi Matbaası.
- Sever, S. (2008b). Türkiye'deki bilimsel, sanatsal nitelikli çocuk edebiyatı etkinliklerine ilişkin genel bir değerlendirme. *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu 24-25 Mayıs 2008 Bildirileri içinde (ss. 15-27)*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sinan, A. T. ve S. Demir (2011). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki anlatsal metinlerin yapı özellikleri ve programa uygunluğu. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1149-1167.
- Smith, P. K. & H. Cowie, M. Blades (2005). *Understanding children's development*. UK: Blackwell Publishing.
- Solak, M. ve D. Yaylı, (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 444-453.
- Taşgüzel, S. (2004). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında öğretici nitelikteki metinlerdeki eşdizimsel örüntülerin görünümü. *Dil Dergisi*, 125, 72-87
- Topçuoğlu, F. ve Yeğen, Ü. (2013) Türkçe öğretmenlerinin okuma yöntem-tekniklerini ve araç-gereçlerini kullanma durumları. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 1351-1365.
- Turan, M. (2007). Eğitim-öğretim ilkeleri ve öğretim stratejileri. A. S. Saraçoğlu ve H. H. Bahar (Eds.) içinde *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (ss. 100-135). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Ülper, H ve Karagül, S. (2010). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. III. *Uluslararası Türkçe Eğitimi Kurultayı Bildirileri 1-3 Temmuz 2010 içinde*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, DEDAM,.
- Ülper, H. (Editör) (2010). *Türkçe ders kitabı çözümleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Ülper, H. ve K. Yalınkılıç (2010). Son iki Türkçe programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki metin sonu sorularının nicel ve nitel görünümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 449-461.
- Uz Erşahin, I. (2009). *Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı metinlerinin çağdaş çocuk edebiyatı ilkeleri açısından değerlendirilmesi ve eğitsel öneriler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yağmur, K. (2009a). Türkçe ders kitapları dil gelişimini ne oranda desteklemektedir? *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, 2, 53-64.
- Yağmur, K. (2009b). Türkçe ders kitapları üst düzey bilişsel becerilerin gelişimini ne oranda sağlamaktadır? *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, 5, 20-34.
- Yapıcı, M. (2004). İlköğretim 1. Kademe Ders Kitaplarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu. *Uluslararası İnsan Bilimleri*, 1(1), 121-130. Erişim: <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VII/myapici.pdf>
- Yazıcı Okuyan, H. (2009). Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin okuma saatlerinde kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerini seçme ölçütleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 135-159.
- Yıldırım, D. (2011). 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin çocukların duyuşsal gelişimlerine uygunluğu. *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar* (Hazırlayanlar: V. Doğan Günay, Özden Fidan, Betül Çetin, Funda Yıldız) Dokuz Eylül Üniversitesi DEDAM, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 165-175.
- Yörükoğlu, A. (2011). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87-10.